

УДК 343.985

## ВИСУВАННЯ І ПЕРЕВІРКА СЛІДЧИХ ВЕРСІЙ



*Маланчук Петро Михайлович,  
канд. юрид. наук, доцент,  
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін  
та судочинства ННІ права,  
Сумський державний університет*



*Пось Андрій Анатолійович,  
студент IV курсу ННІ права,  
Сумський державний університет*

Стаття присвячена аналізу криміналістичних положень відносно висунення та перевірки версій. У публікації вказується, що висунення та перевірка криміналістичних версій – це розумова діяльність слідчого або іншої уповноваженої законом особи з метою побудови певного судження відносно події злочину.

Наведено у статті інформаційну основу, яка охоплює фактичну та теоретичну базу інформації відносно вчиненого злочину. Вказано підстави для висунення криміналістичних версій, а також наведено правила, якими мають користуватися суб'єкти пізнавальної діяльності під час висунення версій.

Також наведено та охарактеризовано прийоми логічного мислення, які застосовуються під час побудови (висунення) версій, а саме: аналізу та синтезу, індукції, дедукції та аналогії. За допомогою цих прийомів, більш інформативно будуються версії.

Після висунення версій проводяться певні дії, які спрямовані на збирання та перевірку доказів. Відносно перевірки криміналістичних версій у статті вказується, що цей процес проводиться з метою встановлення істини у справі. Процес перевірки включає в себе паралельну перевірку усіх висунутих версій, для того щоб з усіх наявних та ймовірних версій виділити лише одну, яка має пряме відношення до справи.

Під час побудови та перевірки версій використовуються знання про криміналістичну структуру злочину, це дозволяє систематизувати фактичну основу версії, простежити зв'язок між елементами злочину.

У висновках закріплено положення, що слідчі версії мають велике практичне значення і є обов'язковим елементом в розкритті та розслідуванні злочинів.

**Ключові слова** : слідчі версії, висунення версії, перевірка версії, інформаційна основа, правила висунення та перевірки версій, прийоми логічного мислення.

**Malanchuk P. M., Pos A. A. Proposal and Verification of Investigative Versions.** The article is devoted to the analysis of criminological provisions concerning promotion and verification of versions. The publication states that the nomination and verification of forensic versions is the intellectual activity of an investigator or other person authorized by law in order to construct a certain judgment regarding the crime.

The article contains an informational basis, which covers the actual and theoretical basis of information regarding the crime committed. The reasons for nominating forensic versions are specified, as well as the rules that should be used by the subjects of cognitive activity during promotion of versions.

Also described and described methods of logical thinking, which are used during the construction (nomination) of versions, namely: analysis and synthesis, induction, deduction and analogy. With these techniques, more informative versions are built.

After nominations, certain actions are being taken to gather and verify evidence. Concerning the verification of forensic versions, the article states that this process is carried out in order to establish the truth in the case. The verification process includes a parallel check of all proposed versions, so that from all available and probable versions, select only one that is directly related to the case.

When designing and verifying the versions, knowledge about the forensic structure of the crime is used, this allows you to systematize the actual version of the version, to trace the link between the elements of the crime.

The conclusions state that investigative versions are of great practical importance and are an obligatory element in the disclosure and investigation of crimes.

**Keywords :** trial versions, version promotion, version verification, informational basis, rules for nomination and verification of versions, methods of logical thinking.

**Постановка наукової проблеми.** Слідча версія є однією з обов'язкових засобів пізнання об'єктивної істини, що використовується в процесі розкриття і розслідування кримінальних справ. В криміналістиці версія постає як судження, з певною часткою ймовірністю пояснює подія злочину. Висування та перевірка слідчих версій як основа розслідування завжди передбачає складну аналітичну діяльність, пов'язану з мисленням проникненням в логіку подій, які зосереджують у собі таємницю людських пристрастей, мотивів, цілей. Початковим етапом розслідування є кримінальна ситуація, тобто дані про подію злочину. У цьому виді вона позбавлена доказової інформації, що піднімає її до рівня слідчої ситуації, і тому слідчий в даний період може оперувати тільки типовими версіями. На даному етапі версії про подію злочину носять орієнтує характер, так як вони позбавлені визначеності і чіткості, зумовленої наявністю доказової інформації. Основа висунення слідчих версій – аналіз і оцінка тієї чи іншої слідчої ситуації. Висування і перевірка слідчих версій забезпечує повноту і всебічність розслідування злочинів. Процес розкриття та розслідування злочину – це пізнавальний, ретроспективний і творчий процес. Суб'єкти цього процесу звертаються до минулих подій. Відповідаючи на питання, що стосуються напрямку розслідування, пошуку доказів і осіб, які вчинили злочин, необхідно правильно вибудувати слідчі версії, так як слідча версія – це важливий елемент в розкритті та розслідуванні злочинів.

**Питання, пов'язані із криміналістичною версією, були предметом дослідження ряду вчених.** За період часу, що охоплює становлення вітчизняної і зарубіжної криміналістики,

безпосередньо питань криміналістичних версій були присвячені роботи Г. В. Арцішевського, В. Ф. Ермоловича і М. В. Єрмолович, В. С. Коновалової, А.М. Ларіна, А.Ф. Реховського, Я. Пешак. У зв'язку з іншими проблемами криміналістичної науки окремі теоретичні та практичні аспекти вчення про версії розглядалася в наукових працях Е. Анушата, А.Р. Белкіна, Р.С. Белкіна, Г. Вальдера, А.Н. Васильєва, Л. Г. Відонова, А.І. Винберга, Т.С. Волчецькая, С. Е. Вороніна, А.Ю. Головіна, Г.А. Густова, Л. Я. Драпкіна, А.В. Дулова, Є.П. Іщенко, Д. В. Кіма, А.С. Князькова, І.М. Лузгіна, Н. А. Подольного, В.А. Образцова, А. Р. Ратинова, А.В. Руденко, А.А. Старченко, М. С. Строгович, А.А. Ейсмана і ряду інших авторів.

**Мета статті** – проаналізувати порядок висунення та перевірки слідчих версій.

**Виклад основного матеріалу.** Під версією розуміють певне припущення про події, які відбулися, це припущення формується на основі певної інформації (інформаційної основи) суб'єктом пізнавальної діяльності.

Інформаційну основу для висунення слідчих версій утворюють дві системи даних:

- сукупність наявної у кримінальній справі доказової і допоміжної інформації (фактична база);
- система уявлень, сформованих в результаті наукового вивчення і узагальнення подібних злочинів (теоретична база) [6, с. 51].

Фактична база – це система вихідних даних, відомих до моменту порушення кримінальної справи і встановлених в ході проведення невідкладних слідчих дій (процесуальні джерела), а також у результаті проведення оперативно-

розшукових заходів (непроцесуальні джерела) [7, с. 14].

Теоретична база слідчої версії традиційно нерозривно пов'язана із поняттям та змістом криміналістичної характеристики злочину. На думку І.Ф. Герасимова, теоретична база версії – це впорядкована сукупність даних, що має відношення до не відомих обставин і виділених із цих обставин загального запасу відомостей, що містяться в пам'яті суб'єкта діяльності і взаємодіючих з ним осіб, спеціальній літературі, інформаційно-пошукових та інших обліках. Найціннішими джерелами узагальненої інформації є також групові криміналістичні характеристики злочинів [5, с. 56-57; 1, с. 2-3].

Побудова і висунення версій – це не тільки процес, який ґрунтується на правилах логіки, і має психологічну основу, це ще і творчий процес. У той же час, висунення версій не повинно перетворюватися в фантазування. Число варіантів не повинно рости нескінченно, тому що уява працює не на порожньому місці, а спирається на наявну інформацію у справі, на професійні знання слідчого, на його досвід і інтуїцію [8].

Побудова криміналістичної версії – це розумова діяльність слідчого або іншого уповноваженої законом особи з конструювання ймовірного судження, що пояснює подію злочину в цілому або окремі його елементи, що відносяться до предмету доказування.

Побудова (висунення) криміналістичних версій ґрунтується на певних підставах. Підстави побудови криміналістичних версій – це фактичні дані, що містяться в доказовій або орієнтуючій інформації, яка зібрана на певний момент розслідування.

Побудова версій здійснюється певними правилами. Відносно неясності або сумнівної обставини у вчиненні злочину повинні бути висунуті усі можливі в даний момент версії. Не потрібно обирати одну версію та ігнорувати інші на тій підставі, вказуючи на те, що вони видаються сумнівними. Кожна висунута версія має бути достатньо обґрунтованою. Кожна версія має бути ретельно перевірена.

В основі побудови версій лежить аналіз вихідної слідчої ситуації і криміналістичної характеристики злочину, що дозволяє:

- висунути імовірну даній слідчій ситуації загальні і приватні версії на основі виділення їх фактичних підстав;

- встановити ступінь фактичної обґрунтованості прийнятих загальних і приватних версій;

- сформулювати план перевірки прийнятих версій, за допомогою певних способів, прийомів та методів).

Під час висунення та аналізу певної версії розумова діяльність слідчого охоплює сукупність встановлених у справі фактів, їх оцінку і передбачувану причину того, що сталося. З огляду на невідомість справжньої причини перевіряється факт, тобто виникає не одна, а відразу кілька взаємовиключних версій, які конкурують між собою доти, поки не з'ясується, яка з них є правдивою відображає об'єктивну істину справи.

Версії носять пізнавальну роль, яка полягає не тільки в тому, що вона здатна пояснити уже відомі слідству обставини злочину, але і в тому, що з її допомогою відкриваються нові обставини і факти, які відомі слідчому до моменту виникнення версії. Якщо версія виражає об'єктивну істину, то з її змісту аналітично можуть бути виведені не тільки ті факти, встановлення яких передувало висуненню версії, а й ті, які стали відомі після її висунення. За структурою версії як логічної моделі злочину можна ясно бачити, які елементи цієї моделі є наявними, а й які відсутні та вимагають додаткового пошуку та перевірки, щоб модель стала досить повною. Виявлення під час перевірки версії нових фактів, невідомих до її висунення, підвищує ступінь достовірності версії.

При побудові версій використовуються наступні прийоми логічного мислення:

- аналіз (розкладання наявної інформації на елементи) та синтез (з'єднання елементів інформації). Аналіз і синтез є взаємопов'язаними і взаємообумовленими прийомами логічного мислення. Це положення повністю реалізується в процесі розслідування. На початковому його етапі зазвичай існують лише розрізнені факти, що характеризують розслідувану подію. Аналізуючи різні сторони і ознаки цих фактів, слідчий підсумовує їх за допомогою синтезу. На цій основі він приходить до всіляких пояснень досліджуваної події;

- індукція (виведення загального судження з приватних посилок). Індукція – це спосіб міркування від часткового до загального, від фактів до узагальнень. Уже в початковій стадії розслідування використання цього методу, узагальнення різних фактів, окремих їх сторін дозволяють робити приблизні висновки, які виступають в якості версій у справі [3, с. 154];

- дедукція (виведення приватного виведення із загального судження). Дедукція – це зворотний індукції спосіб міркування від загального до конкретного, перехід від загальних положень до приватних висновків. Для побудови версій за допомогою цього методу використовуються наукові і реальні положення, вони зіставляються з досліджуваним явищем, подією, фактом. Якщо, наприклад, в каналі ствола пістолета відсутня

нагар, то, використовуючи загальне знання про те, що після пострілу в каналі ствола обов'язково стирається мастило і утворюється нагар, можна зробити приватний висновок про те, що з цього пістолета стрілянина не велась. Індукція і дедукція використовуються при висуненні версій не ізольовано один від одного. Вони нерозривно пов'язані між собою;

- аналогія (виведення судження за подібністю фактів). Метод аналогії полягає в уявному зіставленні фактів за окремими ознаками. Встановлюючи схожість одних ознак, роблять очікуваний висновок про подібність інших. Наприклад, з досвіду відомо, що для деяких видів розкрадань грошових коштів характерні підчищення в касових документах. Виявляючи підчищену касову відомість і зіставляючи результати спостереження з раніше накопиченими знаннями, можна висунути версію про те, що і в даному випадку має місце факт розкрадання. Висновок за аналогією обґрунтований, коли він є результатом зіставлення за істотними ознаками. І навпаки, аналогія, побудована на несуттєвих ознаках, породжує не версії, а необґрунтовані домисли.

Помилки в побудові версій можливі, коли аналогія охоплює не всю сукупність взаємопов'язаних ознак, а лише один з них, довільно виділений [4, с. 112].

Після того, як версії побудовані, здійснений їх логічний аналіз, виведені та визначені можливі докази для їх перевірки, необхідно здійснити конкретні дії, які спрямовані на збирання доказів. Збирання доказів включає в себе визначення конкретних способів їх отримання, виявлення доказів і їх фіксацію (закріплення). Збирання доказів відбувається в результаті слідчих дій, подання та витребування доказів. Збирання доказів здійснюється за допомогою практичних дій. Однак ця практика дієвість логічно обґрунтована, напрямок її обумовлено виведеними з версій логічними наслідками, визначенням можливих доказів, а результативність визначається співвіднесенням останніх з отриманими доказами [8].

Наступний етап – це перевірка версій, що полягає у процесі дослідження припущень, які містяться в них, на підставі об'єктивних даних про певні, визначені обставини та події. Перевірка має забезпечувати встановлення істини у справі, відносно якої проводиться розслідування, тому перевірка здійснюється на основі доказів, які

одержані у законодавчо-закріпленому порядку. Процес перевірки ведеться шляхом як відсіювання неточних версій, так і одержання доказів, які підтверджують версію, яка відповідає дійсності.

Перевірка версій здійснюється за певними правилами:

- перевірка проводиться усіх версій паралельно;
- має проводитися перевірка лише слідчих організаційних дій та оперативно-розшукових заходів;

- перевірка проводиться до того часу, поки не буде виокремлене лише одну версію, яка вказує на події злочину, а усі інші версії не будуть спростовані (спростування має бути доведено лише доказами).

Перевірка версій визнається завершеною лише в тому випадку, коли зібрана сукупність доказів, яка вичерпним чином встановлює всі передбачені законом обставини і виключає будь-які інші пояснення злочинного діяння [2, с. 109].

Використання знань про криміналістичну структуру злочину в процесі побудови і перевірки слідчих версій дозволяє систематизувати фактичну базу версії шляхом послідовного викладу відомої інформації про реальні її елементи, вказати на зв'язки між ними та елементами системного оточення, відображення, особливості розвитку злочинного діяння. Беручи як основу теоретичної бази версії криміналістичну характеристику злочину, представляється можливим побудова найбільш ймовірних моделей криміналістичних структур злочину подібних до розслідуваної.

Висунута версія у візуальній формі найбільш ефективно може бути представлена схематично, за допомогою семантичних мереж. Виведення логічних наслідків на основі уявлень про криміналістичну структуру дозволяє здійснювати перевірку версії шляхом зіставлення виведених наслідків з одержуваними відомостями про елементи, зв'язки, відображення криміналістичної структури конкретного злочину.

**Висновки.** Таким чином, слідчі версії мають велике практичне значення і є обов'язковим елементом в розкритті та розслідуванні злочинів. Правильна побудова (висування) і перевірка слідчих версій є запорукою успішного пошуку істини по конкретній кримінальній справі. Тому слідчим необхідно проявляти активність в цьому напрямку. Це обов'язкова умова для повного, всебічного і об'єктивного розслідування злочинів.

**Використана література :**

1. Гучок А. Е. Криминалистическая структура преступления в системе деятельности по построению и проверке следственных версий / А. Е. Гучок // Право и демократия : сб. науч. тр. Вып. 20 / редкол. : В. Н. Бибило (гл. ред.) [и др.]. – Минск : БГУ, 2009. – 327 с.
2. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2008. – 464 с.
3. Криміналістика : підручник / [Берназ В. Д. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 665 с.
4. Криміналістика : навч. посіб. / За ред. А. Ф. Волобуєва. – К. : КНТ, 2011. – 504 с.
5. Криминалистика: учеб. Для вузов / И. Ф. Герасимов (и др); под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. – М. : Высш. шк., 1994. – 528 с.
6. Криминалистическая техника: учебник / В. П. Антонов и др.; под ред. Н. М. Балашова. – М. : ООО Издательство «Юрлитинформ», 2002. – 608 с.
7. Расследование преступлений в сфере экономики / И. С. Алексеева (и др.); под ред. И. Н. Кожевникова. – М. : Изд-во «Спартак», 1999. – 415 с.
8. Руденко А. В. Логические правила проверки версий Электронный ресурс. – Режим доступа : [http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv\\_zhurnala/2010/4/yurisprudentsiya/rudenko.pdf](http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2010/4/yurisprudentsiya/rudenko.pdf)